

POSTANOWIENIE

23 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski

na posiedzeniu niejawnym 23 maja 2023 r. w Warszawie,

w sprawie z powództwa D. O.

przeciwko Z. P.

o zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej D. O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie

z 30 sierpnia 2021 r., IX Ca 692/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Olsztynie na rzecz adwokata P. L. kwotę 4050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych, obejmującą należną stawkę podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

W judykaturze i doktrynie wskazuje się, że skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej (zob. np. postanowienia SN: z 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147; z 22 marca 2007 r., III CZ 16/07; z 25 maja 2022 r., II USK 582/21).

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. „przedsądu,” ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 - 4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie wystąpienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

Mając powyższe na względzie podkreślić należy, że cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez prawidłowe powołanie i wyczerpujące uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które - zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. - będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, przy czym w granicach zaskarżenia bierze jednak pod rozwagę nieważność postępowania.

W skardze kasacyjnej wniesionej od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie z 30 sierpnia 2021 r. powód oparł wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania na przesłankach określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 3 i 4 k.p.c.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący podniósł, że w sprawie zachodzi nieważność postępowania z uwagi na

wystąpienie okoliczności, o której mowa w art. 379 pkt 5 k.p.c. Powód wskazał, że został pozbawiony pomocy prawnej na skutek oddalenia wniosku przez Sąd pierwszej instancji o ustanowienie pełnomocnika z urzędu oraz że nie uczestniczył w posiedzeniu wyznaczonym na rozprawę w dniu 31 marca 2021 r., po którym Sąd Rejonowy zamknął rozprawę, a następnie ogłosił wyrok. Skarżący stwierdził, że na przedmiotowym posiedzeniu, w którym nie uczestniczył nie ze swojej winy (nie został doprowadzony z zakładu karnego), jak również nie był reprezentowany przez fachowego pełnomocnika miały miejsce kluczowe zdarzenia, a przede wszystkim nastąpiło zamknięcie rozprawy.

Jego zdaniem, o zaistnieniu nieważności postępowania w realiach sprawy świadczą ponadto następujące fakty: przebywanie powoda w izolacji penitencjarnej, która uniemożliwiała mu swobodne i nieskrępowane dokonywanie czynności procesowych, w tym zapoznawanie się z aktami, nierozpoznanie przez Sąd Rejonowy jego wniosków dowodowych oraz niezastosowanie instytucji przewidzianej w art. 211 k.p.c.

Powód wskazał, że okoliczność, o której mowa w art. 379 pkt 5 k.p.c. wystąpiła również na etapie postępowania apelacyjnego, gdyż powód w dalszym ciągu nie mając pełnomocnika, nie mógł w nim uczestniczyć, a wadliwość ta nie została usunięta na etapie kontroli instancyjnej.

Oczywista zasadność skargi kasacyjnej wynika zdaniem powoda z szeregu naruszeń jego praw - w tym niezapewnienia mu pomocy fachowego pełnomocnika (zarówno przed Sądem Rejonowym, jak i Okręgowym), co doprowadziło w konsekwencji do wydania w pierwszej instancji wadliwego orzeczenia dotkniętego nieważnością, którego Sąd Okręgowy, pomimo obowiązku działania w tej materii z urzędu (art. 378 § 1 k.p.c.) nie uchylił.

Wnikliwa analiza argumentacji skarżącego doprowadziła Sąd Najwyższy do uznania, że nie zdołał on wykazać - w sposób prawem przewidziany - występowania w sprawie wskazanych przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Problematyka nieważności postępowania ze względu na wystąpienie przyczyny z art. 379 pkt 5 k.p.c. znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu

Najwyższego, w którym przyjmuje się, że niemożność obrony swych praw zachodzi wówczas, gdy w postępowaniu sądowym pozbawiono stronę, wbrew jej woli, całkowitej możliwości podejmowania lub świadomego zaniechania czynności procesowych zmierzających do ochrony jej sfery prawnej. Nie ma przy tym znaczenia z czyjego powodu pozbawienie możliwości obrony nastąpiło, tj. czy było to efektem działania sądu, strony przeciwnej, czy też osoby trzeciej. Jednocześnie przyjmuje się, że pozbawienie możliwości obrony zachodzi w sytuacji, gdy strona została pozbawiona uprawnień procesowych wskutek wadliwego postępowania innego podmiotu, a nie wtedy gdy strona na skutek własnego działania z uprawnień tych nie skorzystała (zob. np. wyroki SN: z 9 stycznia 2001 r., II CKN 1211/00; z 28 stycznia 2004 r., IV CK 418/02; z 7 lipca 2005 r., II UK 271/04, OSNP 2006, nr 5-6, poz. 95 oraz postanowienie SN: z 8 marca 2002 r., III CKN 461/99 i z 17 lutego 2004 r., III CK 226/02).

Odwołując się do aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego zauważyć można także stanowisko, że pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. nie należy wiązać wyłącznie z sytuacją całkowitego wyłączenia strony od udziału w postępowaniu. Zachodzi ona także wówczas, gdy z powodu uchybienia przez sąd przepisom postępowania, strona wbrew swojej woli została faktycznie pozbawiona możliwości obrony swoich praw w jego istotnej części, jeżeli skutków tego uchybienia nie można było usunąć przed wydaniem orzeczenia w danej instancji i to bez względu na to, czy takie działanie strony mogłoby mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (zob. np. wyroki SN: z dnia 15 lipca 2005 r., IV CSK 84/10; z 4 marca 2009 r., IV CSK 468/08; z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, Nr 12, poz. 220; z 13 czerwca 2002 r., V CKN 1057/00).

O nieważności postępowania można mówić również w przypadku, gdy pozbawienie strony możliwości obrony swych praw dotyczy tylko fragmentu procesu, na przykład ostatniej rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie wyroku. Ocena nieważności powinna się odbywać w odniesieniu do konkretnego przypadku (zob. wyrok SN z 5 czerwca 2009 r., I PK 19/09).

Mając powyższe na względzie uprawnione jest twierdzenie, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego stwierdzenie nieważności postępowania wymaga rozważenia czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz czy mimo zaistnienia tych dwóch przesłanek, strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o prowadzącym do nieważności postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw.

W kontekście twierdzeń powoda podnieść należy, że odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu co do zasady nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Odmienne jest wtedy, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznajomość reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. np. wyroki SN: z 29 września 2017 r., V CSK 14/17 oraz z 26 maja 2017 r., I CSK 519/16).

Potrzeba udzielenia profesjonalnej pomocy prawnej powodowi była rozważana w ramach kontroli instancyjnej. W tej kwestii Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że przedmiotowa sprawa nie jest na tyle skomplikowana ani pod względem faktycznym, ani prawnym, że jej właściwe prowadzenie wymaga pogłębionej wiedzy prawniczej. Sąd drugiej instancji stwierdził także, że czynności procesowe podejmowane przez skarżącego w sprawie (np.: samodzielne zainicjowanie postępowania o zapłatę, prawidłowe ujęcie poszczególnych żądań pozwu i należyte ich uzasadnienie skutkujące uzyskaniem zwolnienia od kosztów sądowych w całości, składanie dalszych pism w sprawie, a zwłaszcza skuteczne zaskarżenie orzeczenia Sądu pierwszej instancji) nie dają podstaw do przyjęcia tezy o jego nieporadności.

Podkreślenia wymaga, że nie dochodzi do nieważności postępowania, jeżeli strona podjęła czynności w postępowaniu sądowym, a doznawała jedynie pewnych utrudnień w obronie swoich praw, związanych z brakiem fachowego przygotowania (zob. postanowienie SN z 27 września 2018 r., I UK 400/17).

Także inne okoliczności wskazane przez powoda nie mogą prowadzić do przyjęcia, że wystąpiła przesłanka w postaci nieważności postępowania. Skarżący nie wykazał bowiem, że Sąd drugiej instancji naruszył przepisy prawa procesowego, w wyniku czego został pozbawiony możliwości działania.

Uzasadniając przesłankę wymienioną w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. skarżący wskazał, na nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji, nieuwzględnienie tej okoliczności z urzędu przez Sąd Okręgowy, a także nieważność postępowania w drugiej instancji. Skoro zarzuty w tym zakresie okazały się chybione, tym samym oznacza to, że skarga kasacyjna powoda nie może być uznana za oczywiście uzasadnioną.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Sąd Najwyższy na podstawie § 16 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 18), a także § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1800) – mając na względzie wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19 oraz z 20 grudnia 2022 r., SK 78/21 – przyznał adwokatowi P. L. od Skarbu Państwa Sądowi Okręgowemu w Olsztynie kwotę 4050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

